



**BEDE ANNA**

***Hadihajón Kínában***

**EGY MAGYAR TENGHERÉSZ NAPLÓJÁBÓL  
(1910-1914)**

**BUDAPEST**

**Z-füzetek/45**

**A sorozatot szerkeszti  
SIMOR ANDRÁS**

**Fedél terv és tipográfia  
JORDÁN GUSZTÁV**

**Készült a Magyar Hitel Bank  
Művészeti Alapítványa támogatásával**

**© Bede Anna**

Letölthető:

[\[ PDF formátumban \]](#) [\[ EPUB formátumban \]](#)

---



*Tordy Nándor torpedómester*

## **Távolból jött üzenet**

*Az író cigarettára gyújtott, aztán követte tekintetével a füstöt, amint az egyre följebb szállva, a semmibe foszlott, mint parányi áldozati tűz.*

*Felállt és kinyitotta a falbaépített szekrény két szárnyát. Fölcsapott a por, s a homályból elővillant egy fehér koponya, vicsorgó fogsorral. Kiszáradt kútból hozták fel a faluja határában. Akár valamelyik rokona is lehetett. Azóta jól megvannak itt ketten.*

*Csöngetést hall. Kinyitja az ajtót. De nincs ott senki. A füle csöng talán? Hallucinál? Máskor is előfordult vele. Mintha valaki titokban keresné. Kerülgetné, hogy átadjon-e, vagy sem egy távolból jött üzenetet. Mert közelről már nem jön üzenet. A távolba, a mélybe kellene jobban odafigyelni. Talán közeledik errefelé egy hajó. Egy palack. Vagy mindegy már? Sohase mindegy!*

*Az író feláll egy székre. Van egy szögletes födeles kosár a szekrény polcán. Azt akarja levenni. A kosár lezuhan, kiborul. Alig tud félrehajolni előle. Megfakult fényképek, sárgult írások, szétmálló füzetek. Repeszdarabok egy elsüllyedt hajóból. A képeken távoli tájak, sárga emberek, rózsaszín virágok. És némelyiken egy szőke, lányosarcú fiatal tengerész, aki sohasem öregedett meg.*

*Ül a padlón az író, megkísérli összeilleszteni a széthullott lapokat. És ahogy összeszedi, laponként olvassa a naplót...*

## **Tengerésziskola az Adria partján**

*Horvát kikötőt bombáztak akkor? Vagy olasz kikötőt? Szerbet? Pólát? Polát? Vagy Pulát?*

*Mondják, kolchisziak alapították ezt a várost, rómaiak elfoglalták, hadikikötővé építették, velenceiek, majd genovaiak uralták, egymással csatázva fel-feldúlták. Ausztria bekebelezte, olasz léghajó bombázta, a léghajót lelőtték a Monarchia ágyúi... 1917-1918-ban repülőkről több száz bombát dobtak rá, s Itália birtokává tették.*

*Akárkié lehet egy város, csak azé nem, aki rommá teszi. Olasz házakra olasz léghajó dobhat-e bombát? S ha igen, lehet-e olasz Póla városa? Szerb templomokat szerb ágyúk rommá lőhetnek-e? S ha igen, lehet-e Dubrovnik a szerbeké? ...*

*1910-et mutatott a naptár, annak is november idusát. Póla frissen épült vasútállomására bepöfögött egy mozdony, sok szerelvényével. Utazástól törődött, álmatlanságtól kába magyar újoncok kászálódtak le róla. Zuhogott az ólmos eső, háborgott a tenger. De a menetelők csak azt a nagy, messze világító óraszámplapot látták a kaszárnya homlokzatán, mely egyre közeledett, szinte mosolygott, szinte hívogatta a vacogó, esetlenül baktató zöldfülű rekrutákat.*

*Egyiküknek Tordy Nándor volt a neve. A nagybátyám ... De ezt nem tudhatta, mert én még akkor nem éltem. Ő sem volt akkor még nagybátyja senkinek. Tejfeles képű, bámész húszéves legényke, aki felől valahol odafenn úgy végeztetett, hogy ebben a római–délsláv–osztrák–magyar kikötőben hajóra tegyék, tengerésszé kitanítsák, elindítsák távoli fekete vizekre s földrészekre, az Óceánra, azon is túl, rabló hadak útjának baljós horizontja felé.*

*Első napjaitól fogva naplót vezetett...*

## **AZ ÉRKEZÉS**

*Póla, 1910. november 19.*

Hatalmas hodály. Szalmazsákok sűrűn a földön. Ki hol megállt, ott ledől. Az eszméletvesztés előtt villanásnyi mozaikok az útról...

Déli pályaudvar. Búcsú a családtól, amikor még volt, aki sírt. Székesfehérvár, kornyikálás, mert még hatott az otthonról kapott itóka. A Balaton sejtelmes gyöngyházfénye. Azután hamarosan osztrák föld: Pragerhof. A reggelit kiköptük, kilötyintettük. Még tartott a hazai. Dél körül a Stájer Felföld, arany sugárzásban. Krajnai Szt. Péter felé alagútból alagútba, élveztük, mintha bújócskáznánk. Mint a gyerekek, ha villanykapcsolóval játszanánk ... Este hat: Divaca, átszállás. Vacsora. Kiköptük a rizibizit: még volt a hazaiból.

Közeledünk Pólához. Csönd. Szorongás. Sötétség. Taknyos eső. Vezényszó nélkül, némán állunk négyes sorokba. Egy pillantás még, vissza a vonatsínre: a nedves vaszálra, amely emberarcú világgal még összekötött, de most már elfutott tőlem, örökre talán. Ki tudja. A vonat kilökött a kétes titkú személytelenségbe.

## **AMÍG TENGERRE SZÁLLHAT VALAKI**

„Hős ego!” – a Szelek Atyja végig-végigcsap ostorával a borszínű vizeken. Belebödülnek a hullámok, s a tegnap még sima tenger tükre szilánkokra esik szét.

Állok a korlátnál. Távolodik tőlünk Európa. A felhők formája a Fekete Földrész látomásait hozza elém. Felismerem bennük vízilovas-elefántos álmaim rémalakjait. Ezek még elmosódottak, ködösek, de a tükörcserép-szilánkokban tisztán ragyognak a friss emlékképek. Ki tudnám rakni belőlük az elmúlt év mozaikfreskóit.

Azt az órát is, amikor társaimmal együtt kopaszra nyírtak. Csupasz koponyánk, rajta az újonnan kapott tengerészsapka. De hisz ez a sapka toronymagas! Ebben kell ezentúl járni? Négy évig? És az esetlenül lötyögő mundér, minden bő, a cipők mintha ólomból volnának. Még jó, hogy nem lát most a szerelmünk.

## **A REKRUTA ISKOLA**

*Póla, 1910. november 22.*

Ma kezdődik a kiképzés. Szerencsénk van: parancsnokunk, a „Waffengast” igazi magyar ember. Jól bánik velünk. A zajos hullámok idézik hangját, mely dörgedelmes, de nem ijedelmes.

December 22., délelőtt: az avatás. Hangunk, mintha a mélyből törne fel, harsogott, amikor fogadalmat tettünk, hogy négy éven át híven szolgáljuk a Császárt.

Ugyanaznap délután. Hátunkon zsákunkkal a kaszárnya előtti téren. Bámészan várakozunk – afféle embervásárnak nézhetné bárki –, míg szét nem osztanak minket eljövendő iskolahajónkra, engem az *Alpha* torpedó-iskolahajóra.

## ***AZ S.M.S. ALPHÁN***

Sorakozó! Zsákokat kibontani!

Markunkba nyomnak egy számozott rézdarabot, hogy azt csavarjuk a zsákra. Azután kapunk a hajó nevével ellátott szalagot is a sapkánkra. Ki-ki megkapja összecsavart függőágyát, a „Hángematt”-ot. Úristen! Most már évekig nem alhatunk rendes ágyban? Lógunk, mint a denevérek? Rángunk, mint viharban a bokrok? Mint rozmárok a jégtáblákon, sodortatunk hajónkon, ki tudja, hová?

Csikorognak a tükörmorzsák ...

Reggel 5-kor az ébresztő – „Auspurr” hangja.

Ki az ágyból! Függőágyat összecsavarni! Reggelizés. Sorakozó. Föl a fedélzetre! Decemberi szél fúj. „Alleman Schuue ausziegen!” Micsoda? Levetni a cipőt? Ebben a csikorgó fagyban? Amikor még cipőben is fázik az ember lába?

Kezembe nyomtak egy nyeles kefét. Fedélzetet mosni! A fedélzetmester, habozásunkat látva, gorombán szitkozódik.

Ekkor elhatároztam, hogy megszököm. Vadul dolgoztam a nyeles kefével, s közben törtem a fejem a szökés módján. Tengerbe ugorni, azután kiúszni a partra? Bezörgetni egy házba, fegyverrel hadonászva, civilruhát követelni? Nem jó ... Éj közepén lelopódnai a hídon? Ez se jó! Mialatt gondolkoztam, azt vettem észre, hogy már nem is fázik a lábam. És mostam, mostam a „Deck”-et. Nincs menekvés. Úgyis halálra ítélnének, ha megtalálnának ...

... Karácsony a kaszárnyában. A bánat estéje. Pedig miértünk is született Jézus ...

Szilveszter reggelén a parton levő torpedójavító műhelybe kaptam beosztást. Másnap behívtak „Arbeiter Schüler”-nek.



*Póla (Pula), Amfiteátrum*



*Ferenc József hadihajó*



*Nándor, kezében naplójával*

## **AZ „ARBEITER KURS”**

*Póla, 1911. február 1.*

Irtóztos viharban csónakba ülni. Evezőgyakorlat. Hiszen rögtön fölborulunk! No, de nagyobb volt az ijedelem, mint a veszedelem.

Tanultunk, dolgoztunk. Azután elméleti vizsgát tettünk a torpedó szerkezetéről s működéséről. Vizsga után rögtön kihajóztak, s kezdődött tanulmányaink második része:

## ***A PIONIRKURS***

Szárazföldön, barakkban. Rendes ágyban alszunk. Tele bolhával, vakaródzunk. Hetente 2–3-szor gyakorlat. Hajnali 3-kor ébresztő. Vászonruhában, lábszárvédővel ellátva, vállunkon egy nagy lapát, s egy 10–15 kilós csákány, gyalogolni a tengerparton, sokáig. Vájtuk a földet, törtük a követ. Ágyú- és emberfedezékeket. Főzőfülkéket... Mintha utászok volnánk vagy hidászok, hídépítés, robbantás, vasútépítés. Este: elméleti órák ... De amikor jött a nyár, nappal többször is megfürödhettünk a tengerben!

Vasárnaponként tisztába öltözve, zeneszóval vonultunk a templomba. Vasárnap délután szabadok voltunk! Séta a környéken, régi várak, alagutak, barlangok. Lehetett csónakázni, meg is fürödhettünk, élveztük a tenger simogató vizét.

Szeptember elején kezdődött az „Arsenal Kurs”, vagyis a készülés az elméleti vizsgákra. A *Pionír-vizsga* egy hétig tartott, s október 1-jén ért véget. De nagyon megkönnyebbültünk!

## ***HAJÓ INDUL KÍNÁBA?!***

„Das áne Schiff fuáárt nach China” – hallik. Lótás-futás. Kérdezősködés; melyik az a hajó?

Mindenképpen el akarok menni azzal a hajóval!

Bizonytalan válaszok ...

Mégis: indulás!!!

Hajónk, az elegáns, karcsú Szigetvár cirkáló, jó mélyre merülve a vízbe, fedélzetén ládák, hordók, kosarak halmazával, löszerekkel, hadi felszereléssel, s két évre szóló hússal, borral, kétszersüttel, valamint több száz emberrel – jelt kapott az indulásra. Fölharsantak a parton az ágyúk, felsüvöltött hajónkon a trombitajel, sűrű fekete füstoszlop tört fel kéményeinkből a magasba; még látni a parton integető sokaságot, szinte hallani a feleségek sírását, barátok s gyermekek kiáltásait, elhaladunk a kikötőben állomásozó páncélos csatahajók előtt, ezernyi matróz toroka hurrázása között, indulunk. Elhalványul a tengerészsapkát lengető baráti karok erdeje, elvész lassan a kikötő, már csak a sirályok kísérek, majd meg repülőhalak s delfinek nyüzsgő rajai; úszunk a sós párák gomolyában, Egyiptom napos partjai felé.

## ***A SZENT ÖBÖL***



(Keleti-tengeren)

A tenger néha ordít, néha suttog, de mindig ugyanazt mondja. A létezés emberi nyelvre le nem fordítható eposzát. Tegnap hajnaltól ujjongott és zokogott, estig nem csöndesedett el.

A delfinek még emlékeznek, a bálnák is, az idők előtti időkre. Arról a korról énekelnek, amelyben még a partokon tanyáztak, lábakon jártak és a testüket szőr borította. Emlékeznek üvöltő szelekre, erdőzúgásra, tűzvészekre, sárkányokkal vívott viadalokra. És vezéreikre, a sötét, bölcs, borús bikákra, akik e szelíd óriások népét visszavezették a víz nyugodalmába, az ősi öblök ölelésébe.

És ünnepelnek is a bálnák. Meghatározott időkben, irdatlan távolságokból egymásnak jelt adva összegyűlnek szent öbleikben, és vízi táncot lejtve, sziporkázó sugarakat lövellve, megtisztelvén nemzetségük véneit, fogadván az újonnan születetteket, megtanítják a fiatalokat az ősi eposzokra, megtanítják az új balladákra és sorsénekekre is, amiket hosszú vándorútjaikon költöttek.

Az emberek megfigyelték, hogy mikor, melyik öblben gyűlnek össze e békés családok. Olyankor a bálnavadászok is ott teremnek hegyes és robbanó fegyvereikkel, és vérengzéseket csapnak.

Azt mondják a földi tudósok, hogy a bálnák nem is olyan okosak, mert tudhatnák, hogy azokban az öblökben fegyverek várják őket, hogy mindig néhány testvérük meghal ott, mégsem választanak másik gyülekezési helyet.

De hiszen az embereknek is vannak szent helyeik, és ők sem cserélik el azokat másokra, még ha veszély fenyegeti is ott őket. Ezek az aránylag sekély öblök bálnabölcsők: szent helyek. Egyikben a szürke bálnák nemzetsége gyülekezik, másikkban a kék bálnák, másutt meg az ámbrás cetek, akiknek zsírjából a városokban drága illatszert sajtolnak, gyógyító olajok és szépítő kenőcsök illalosságára.

Meg lehet halni, de a szent öblöt soha nem lehet másikkra felcserélni. Aki a bölcsője helyét elfelejti, elpusztul. Nemrégén még éltek a tengeri tehének, bőgősük hosszan lengett az ár felett. De kipusztultak, mert elhagyták természetszabta törvényeiket. Az ősök kijelölt helyét nem szabad elfelejteni. A másokét is tisztelni kell. E helyeken születnek a kicsinyek, és ide vánszorognak – ha bírnak – a megfá radt öregek is, övéiktől elbúcsúzni.

„Keresztények” – így nevezik a delfineket az Adrián az egyszerű halászok, és tisztelik őket. Vízi barátaik pedig segítenek nekik a halászatban, hálóikhoz terelik az apró halak rajait. Ők beérik a maradékkal, no meg a halászkótlól kapott borba áztatott kenyérral. „Keresztények” – akik fuldoklókat mentenek ki a vízből, s utat mutatnak az eltévedt hajóknak.

Ugyanekkor, sok helyen százával, ezrével verik agyon a delfineket, hogy ne fogyasszák el az emberek elől a finom apróhalakat. Aki állathoz kegyetlen, emberhez is az. Emberek szomszédaikhoz betörnek, társaikat mészárolják, falvakat irtanak ki, mert sokasodnak, és a hely az életre kevés. A tengert kirabolni lehet, vérrel vörösre festeni, de nem lehet összébb szorítani. Lehet kihalászni és agyonverni a vízi lényeket, kitépni, kiirtani a növény- és állatvilágot, kioltani a mélyben lebegő lélek-tüzeket, mosolygó lámpásokat. A tenger meghal, megbetegszik, de nem megy arrébb.

Sebzetten, megcsonkítva, holtan is büntet: a Nap parancsára tájfunokkal, szökőárral veri, söpn le a Föld fiainak tanyáit. Nincs más hátra: ölni kell, rabolni kell. Az emberiség maga irtja ki magát. Ahelyett, hogy fölemelkedne, vagy alászállna valami megszentelt helyre, akár a felhők fölé, akár az óceán vizébe, lemondana hatalomról, hamis tudományról, az éles kövekről és fene fegyverekről.

*Zúg a tenger, zeng az eposz. A matrózok hallgatják, de nem értik. És néha előveszik a hegedűt, pikulát, tárogatót és tamburát, s a maguk sorsénekeit dalolva felidézik őseiktől megszentelt, messzehagyott otthonaikat.*

## **HONGKONGI LÁTOMÁS**

*Hongkong, 1912. február 7.*

Lefelé hajlott már a Nap, amidőn hajónk a kikötő közelébe ért. Komor sziklák, göcsörtös gránitszirtek, fenyegető sárkányalakzatok, szörnyek, fantomok vihar véste szobrai fogadtak, mintha az idegeneket akarnák elriasztani.

Egyszer csak fölillantak a fények Hongkong hegyoldalán, s én megdörzsöltem a szemem: jól látok-e, mert mintha Budapestünk folyópartja ragyogna, szikrázó lámpadiadém, ott a Gellérthegy és ott a királyi vár is ... Csak amikor a „pesti” oldalra tekintettem, arra is sziklás hegyek sorakoztak, s akkor láttam, hogy mégiscsak idegenben vagyok.

Hongkong... A neve: Illatos Víz. Úgy hallom: nincs szebb kikötőváros Kínában. A kék öbölben kristályosan csillogó sziklagömbök, s a hegyoldal is ilyenekkel van behintve. Felfelé lépcsőzetesen hófehér oszlopokon nyugvó villák sora, harsogó füvek, déligyümölcsök, kaktuszsövények. Mindezek fölött színpompás díszkertben a kormányzó palotája.

Fogaskerekű visz fel a tetőre. Az utcákon előkelő európai vagy kinézer urak hordoztatják magukat a „palankin”-on; ez olyan fiáker, amelynek nincs kereke, hanem két kuli viszi a vállán. Az utcákon alig látni rendes asszonynépet, csak rikító, nagykalapos kínai kisasszonyok kacsingatnak huncutul a férfiak szemébe. A Frici kutyánk megugatná őket.

Mi is hordoztattuk magunkat az utcákon egy ideig ilyen gyaloghintóban, azután megszomjazván, a fiúkkal beültünk egy jobbféle matrózkocsmába. Angol, francia, holland, német, portugál szavak röpdöstek fülünk körül.

Azt mondják: néhány utcasarokkal messzebb tőlünk, ott tanyázik a kikötői alvilág. Ópiumos boltok, kártyaházak és lebuja sorakoznak utcaszámra. Azt mondják: rablók, gyilkosok és mindenféle bűnözők gyülelész népe találkozik ott, nagy részük a kínai törvény elől menekülve az angol fennhatóság alá. Azt mondják: vad, érthetetlen nyelvet beszélő őslakók lesnek a sötét zugokban, a messziről érkezőkre. Azt mondják: családok élnek nyomorult, piszkos lakóhajókon, akiknek egész életükben tilos a pattrá lépni; a kikötő vizén születnek, élnek, halnak, s ha meghaltak, ruháikat lehúzzák róluk, mert kell másnak, holttestüket pedig az Öböl vize ringatja, nem örök álmra, mert a cápák nem hagyják, hogy álmuk örök legyen.

Sok mindent mondanak, de én elüzöm a rémképeket, és a Illatos Víz Városának ragyogó látomásával zárom szívembe a most először látott Kínát, s fogadom második otthonomná.

## **A VILÁGÍTÓ HAL**

1912., Sárga-tengeren

A tenger felszínén a Nap fénye megtörik, holdfényhez lesz hasonló. Azután, ahogy aláhull – elvész, elsötétül. És akkor jön a Világító Hal! Körégyűlnék a fénytelen lények, hogy egy kicsit ők is csilloghassanak. És már halrajok keringenek körötte, mint Nap körül a melegségre éhes bolygócsillagok ...

Szép volt a sziget, de alighogy szikláit elveszték szemünk előtt, hajónk megkezdte táncát a süvöltő szelek nótáira. Fölle! ... Hóóó-rukk! Mintha csak mi magunk is megrészegettünk volna, táncolunk tántorogva a korlátok közelében.

Aki eddig sosem lett tengeribeteg, itt az is megadta magát az erősebbnek: az őselemnek. Pedig a mi hajónk csatahajó: ágyúgolyókkal összetörhetik, rakétákkal fölgyújthatják, de sohasem adja meg magát emberi hatalomnak, mert mi magunk lőnénk le a gyávt, aki a mentőcsónakot eloldja, vagy a lángokból a tengerbe vetné magát.

Dühöng a vihar, magasságokból mélységekbe zuhanunk és repülünk, húszméteres, harmincméteres hullámok játékszereként...

Úgy érzem, lázas vagyok. S mintha ezt bömbölné a szél: – Hohóóó! Quo vadis? Hová mégy? Mi a rakományod? Kalandvágó? Remények? Pénzéhség? Hatalomvágó? Hónapokig alig látsz partokat: vánszorogsz, szened fogytán, árbocod összetörött, társaid csapzottak, meggyötörtek: mindenféle áramlatok hahotázva sodornak. Miért jöttél erre a tengerre? Ki üzött? Mi vonzott? Belső vagy külső parancs? – Nem válaszolsz. Csak mész a messzi ködök felé, már egy hónapja, már ezer éve, mióta a sárkányokkal megvívta, s elfoglaltad helyüket a Földön. De az utolsó sárkány lángnyelv-lehelete téged a vízre lökött. Mész, amióta elsüllyedt az álombirodalmad, bizonyosságod, ősi tudásod, és kulcsaid is, a távolságok kapuit kinyitni hivatottak. Tudod-e még, milyen parancsot kaptál, és miféle kapitánytól? Nem, elfeledted. Visz a hajó, a kísértethajó, a kapitányt megölök hajója, az egymást megevők hajója, akik közül bizonyára magadra maradsz majd a káprázataiddal.

Félünk. Szenvedünk. Álomtalanul...

Csak akkor ért véget megpróbáltatásunk, amikor az este sötétjében Sanghaj hívogató lámpasorai ránk mosolyogtak.

\*

Sanghaj! E város lesz távol-keleti állomáshelyünk. Elhagyjuk régi hajónkat, amely minket idehozott, a jó öreg *Szigetvár* hadihajót, fekete árbocaival, viharvert oldalával. Átszállunk az előkelő *S.M.S. Kaiser Franz Joseph*, vagyis Ferenc József hajóra, ezen szolgálunk most majd éveken át – a *Szigetvár* pedig fedélzetére veszi hazatérni készülő bajtársainkat, akik helyébe jöttünk, akiknek letelt az itteni szolgálatuk, s nem élvezik tovább Kína kétes vendégszeretét. Mert ez bizony kétes vendégszeretet. Hisz minek tolong itt, e távol-keleti kikötőben annyi külföldi hadihajó? Mit keresünk mi itt, németek, angolok, hollandok, olaszok? ... Sokezeréves álmát aludta Kína, szépet álmodott: költészetet, színekből-fényekből szőtt látomásokat, filozófiát, s mire ébredzván széttétekint: kikötőiben állig fölfegyverzett, vészes vendégek járnak, hozva távoli civilizációt és erőszakot, villanyt és ópiumot, hitet egy ismeretlen Istenben, s a feldíszített, virágos bálványszellemek oltáira pusztulást.

Mi tagadás: jól esett a szenes, piszkos *Szigetvár* után egy ragyogó, tiszta hajóra átköltözni. Megkaptam a torpedóműhely kulcsát, s szétnéztem új birodalmamban, mely tágas, szellős, világos. Öröm lesz dolgozni benne. Rajta hát!

## MOZART

Sanghaj, 1912

– *Hab'n Sie Mozart gern?* – kérdi tőlem egy vörösképű osztrák legény. Azt hiszem, valamilyen Klein vagy Grosz Ottónak hívják.

Megdöbbenve nézek rá. Velünk, magyar fiúkkal nem szoktak az osztrákok beszélgetni. Igaz, hogy én tudok németül, de akkor is. Velük viszont az ő tisztjeik nem társalognak. Egy ilyen tengeri teknőn akkorák a szakadékok egyes embercsoportok között, rangfokozat szerint, iskolázottság szerint, nemzetiségek szerint, mint a víztömegek alatti láthatatlan, meredek hegyvonulatok között.

Igaz, ez a vörösképű engem már többször megszólított, de én nem tudok beszélgetni vele.

Nem, nem tudom, mit mondhatnék neki most Mozarttól. Itt a tenger zenél. Szellők fűgái, delfinek sípolása, hullámhangzatok, a távolból a bálnák ősi balladáit ... Melyik az igazi zene? A Mozartot emlegető Ottó az osztrák legénység szalonzenekarában játszik. Ha a tisztiek átmennek szórakozni egy másik hajóra, vagy akár Pekingbe, zenészeiket magukkal viszik.

Minekünk, magyaroknak is van egy kis együttesünk, de csak egymásnak játszunk, azaz magunknak, hogy ne patkányoknak érezzük magunkat, hanem embereknek ezen a Noé bárkáján. Öten vagyunk: pikula, hegedű, harmonika, tárogató és én a tamburával. Szép a sikere például a „Hulló falevél”-nek, az idősebbek meg is könnyezik.

De melyik hát az igazi zene? Talán így együtt az egész? Egy óriási hangversenymű, amelyben mindenki a maga szólamát viszi? A bálnák, a sirályok és a tárogatók? S a csillagok fényhúrjai, amint a világítótornyok sugaraitól érintve megpendülnek? És amikor Margit halkán zsoltárt énekel, a szimfónia még teljesebb lesz és még magasabbra hat?

Igen, Margit... Igaz lehet-e, amit otthonról írtak, hogy állítólag új kérője van? Igaz lehet, hogy ez talán még Margitnak is tetszik? És ha ez lehetséges, akkor akad-e még ezen a világon valami, ami lehetetlen? Hát álom csak az, hogy egy tengerész egy szép lányt magához kössön? Lehetetlen, hogy örökre kiszabaduljon tág és nyirkos börtöne gödreiből?

Mi, tányérsapkások Neptunus isten játékszerei vagyunk. A brutális, a könyörtelen Neptunuséi, aki az örvények és a mélységek gazdája, aki a szenvedélyeket reánk szabadítja. Aki a Nap sugallatára vihart támaszt az óceán fénycserepein éppúgy, mint a csobogó vérerek alagútjaiban. Aki felkorbácsolja a képzetek forgószeleit és a téboly pokolvízióit ...

– *Gema ins Beisl* – int a vörösképű. Hansot is odainti: – *Komm, Hans.*

Gépiesen megyek utána, hívom Markót is, a hajónk bűvárját. Őt mostanában honvág gyötri, jó orvosság lehet arra egy kis kiruccanás.

## EGY SANGHAJI MULATÓBAN

Az egyik indián lehetett a három amerikai matróz közül. A másik kettő állandóan locsogott. De ez az egy valahogy egészen más volt, mint a többiek. Úgy gondolom, csakis indián lehetett: hosszúkás, sárgásbarna arca, beesett szemgödreiben egymáshoz közel ülő szúrós szeme, átható tekintete, összezárt, keskeny ajka, némasága. Harcban az indián vakmerő katona – mondják –, a legveszedelmesebb feladatokra őket választják; nem hátrálnak, halálukig harcolnak, nem irgalmaznak. Réges-régen valahonnan messzi Északról, főséges fennsíkról ereszkedtek alá a buja déli vadonokba, ezeréves faóriások földjére, dübörgő patájú bölénycsordák és eget-elsötétítő madárrajok útitársaiként. Értik a fák, madarak és vadállatok szavát. Földöntúli titkokat őriznek, mely titkok birtokában nem kell félniük a haláltól.

De mi most itt, Kínában vagyunk, egy jó kis kikötői étteremben. Három szőke kislány közeledik lassan felénk. Halkan köszönnek. Oroszok. Vlagyivosztokból valók talán? Vagy még messzebről, gabonától aranyló mezőkről, kék tavak könnyecseppjeivel szemükben? Meghaltak tán szüleik és testvéreik Lü Sun bombázásakor, s ők ide sodródtak? Nem volt senki, aki vigyázzon rájuk? ... Egyikük félénken leül az indián mellé. Az meg se rezzen. A másik két leányka reánk néz, többiekre, de csak egy pillanatra, azután elrebbenek, eltűnnek, mint egy jelenés. – Hé! – kiált Ottó utánuk, de már elnyelte őket a zsebongó tömeg. Én a zsebemre gondolok, amely épp csak hogy nem üres. Hónap vége van.

A két amerikai folytatja a locsogást. Nem győzöm a társaimnak tolmácsolni, mert ők még annyit sem tudnak angolul, mint én.

– Hello boys – mondják nekünk. – Jöjjetek át a mi hajónkra. Nálunk sokat adnak enni, keveset kell dolgozni. Aztán majd velünk jöhettek Amerikába. Meghalt az élelmezésünk, nem bírta ki az operációt. Egy matrózunk pedig megbolondult, hazaviszik. Jöjjetek át. Meg lehet oldani. Nálunk jó. Mindig van elég pénzünk. Nem ilyen unalmas kislányokra, hanem szing-szong görölkre is telik. Virághajóra. Teaházra. *Come over ours boat.* Jöjjetek át a mi hajónkra.

Markóra nézek, a horvát fiúra. Kornyadozik a széken, mostanáig egyfolytában ivott. Valahogyan majd csak hazatámogatom a hajóra, de akkor máris indulnunk kell. Felállók. Indulunk. A többiek is, de ők más irányba ...

Hajnalodik. Száll fel a pára. Oszlik a szürkeség. Kibomlanak a körvonalak. Ez a reggel is, akár a többi. Ruhamosás. Hajótisztogatás, itt úgy mondják: „Schiffreinigung”. Utána: „einstellen”. És ruhát kefélni, cipőt kefélni. Majd: szakaszszemle.

Valami baj van. Hansra nézek – arca szürke, alig áll a lábán. Vezényszavak. Ordítózás. Kiáltozás a part felől. Kínaiak szaladgálnak, egy hullát vetett ki a tenger, azt vonszolják hajónk elé. Nehéz, nagy darab embert.

Hans összeesik. A reggeli szakasz-szemlén Ottó nem volt jelen.

## **KIGYÚLT A JANGCE FOLYÓ**

*Sanghaj, 1912. október 26.*

Ma mozgófénykép-színházban voltam. Kettő is van Sanghajban, természetesen az európai negyedben. A bennszülött negyedből ide be sem merészkedne senki, ott azon a városrészen bűz, fekély, szenny, rongyokba burkolt koldusok, nyomorúságos viskók, girbegurba labirintusok. (így építkeznek, hogy a nyílegyenesen suhanó gonosz szellemek ne tudjanak tájékozódni... De hát akkor ki csinálja ezt a nyomort, ha a

gonosz szellemek nem tudnak bejönni?)

A mozgófénykép-színházban európaiak, amerikaiak szórakoznak, és európaizált kinézer urak, akik valamely népi felkelés vagy kisebb-nagyobb zavargás alkalmával kerestek s kaptak itt előkelő menedéket.

A film után kabaréelőadás is van, ez már jobban tetszik nekem, mint a vetítés. Mert gondoljuk csak el: élettelen fotográfiának tapsolni, fütyülni, püsszegni – nem gyermekség-e?

Az élő műsorban szőke angol kislányok énekelnek szende kuplékat, japán zsonglőrök ügyeskednek, végül tánc van, ivászat... Én szívesen táncolok, de inni nem szoktam, inkább kimegyek a sziklás tengerpartra, és messzire nézek, hazafelé ...

A tavalyi karácsonyt még otthonomban tölthettem. Most már hazagondolni is hosszadalmas, mert innét visszafelé még a gondolatnak is kanyargós az útja ... Át az előkikötőn, ahol érkezésünkkor a „Gotterhalté”-val fogadtak, át a rémületes hírű Sárga-tenger hajókat veszejtő hullámain, Szingapúr sárga-barna-fekete bőrű emberforgatagán, Ceylon paradicsomi szépségű tájain, ahol kókusz, ananász, kenyérfa és narancsfa virul, pálmaligetek, galambtekintetű tavak, patakparton citromerdők ... És tovább, tovább, át Aden kikötőjén, a világ legszebb asszonyai, az indus nők éjfékete tekintetének ígézetén – és át az Indiai-óceánon, delfinek, cápák, repülőhalak mohó, nyüzsgő birodalmán –, ezer napfelkelte és naplemente áhítatán, mely jelenség sehol sem olyan lélekemelően szép, mint a nyílt tengeren, át a Szezi-csatornán, ahol a partok mögött nem látni mást, csak homokot és homokot beláthatatlan messzeségben, tevéen vágató beduint fehér leplében – s a hajókat futva követő arabokat, akiknek kenyeret dobáltunk a partra –, és a Vörös-tenger hullámainak borszínű, részeg bálján ... Ily utakon száll gondolatom visszafelé, Európa felé, kispesti kertés házunk felé, ahol várnak engem szüleim, testvéreim, és túl a Dunán egy fürge, nevetőszemű lány, az elérhetetlen Margit felé, de ő nem tudom, hogy vár-e, mert nem ír nekem.

Sanghaj sziklás partján a tenger egyre sötétebb, az emlékek és remények egyre elmosódottabbak ...

Hirtelenül különös, éles fény lobbant, valami rettentő tűz, a tengerparton futkosás, vezényszavak és ordítózás, elér a mi hajónkig, az *S.M.S. I. Franz Josephig*, mi is mozdulunk ...

Kigyulladt egy nagy raktárépület, benne töméntelen mennyiségű olajgyertya és más zsiradék, szikrák pattognak a nemzetközi kikötőben a seregnyi hajó felett, küzdenek a tűzoltók, minden nemzetiségű hajóról mentőcsapatok rohannak a helyszínre ... Sziszegve nyújtogatja feléjük számtalan fullánkös nyelvét a tűz.

Az elszabadult elemmel nem bírtak a mentők, véres fogakkal harapott beléjük a láng, a hatalmas gyártelep és a raktár egészen összeomlott, a zsiradék, mint izzó lávafolyam, áradt a torkolat vizére, kigyúlt a Jangce folyó.

A part mellett kikötött teher- és személyszállító gőzösök közül, amelyik tudott, menekült a folyón fölfelé, amíg mehetett, de voltak hajók, amelyek gőz hiányában nem bírtak mozdulni, ezek óriási lángok közt, robbanások közt dőltek hullámsírba.

Egy hatalmas német hajót valahogy elvontattak, de két kisebb gőzöst felfalt a tűz. Az angol állomáshajó gőzbárkája és egy csónakja emberestül elégett. Majd a folyó tetejére borult égő zsiradék lassan kialudt, s a hidegtől megdermedt, az ott veszteglő gőzös bárkákat és csónakokat befagyasztva a vízbe.

Hol vannak most a bennszülöttek? Nem vették észre, hogy baj van?... De igen, már jönni kezdtek a partra a kinézerek, áradtak a ferdeszeműek a kikötőbe. „Jönnek hát mégis segíteni – gondoltuk –, mégiscsak emberek ők is, hiszen bajban vagyunk, idegenek vagyunk ugyan, de emberek vagyunk.”

Tévedtünk! A kínaiak nem segíteni jöttek, hanem – nevetni!

Lángnyelvek és koromfelhők kavargtak, égett fa füstje és sülő friss emberhús szaga émelyítette a dülöngélő hajók embereit – és a parton az őslakos kínaiak a hasukat fogták, úgy kacagtak a Fehér Ördögök haláltusáján, a betolakodók vagyonának pusztulásán, ezen az egész pénzmocsos, lélek-kolerás, nyomorult világon.

## MEGHALT A JAPÁN CSÁSZÁR

Sanghaj, 1912. július 30.

Meghalt a Mikádó! Meghalt Mucuhito!

Akármi legyenek, ha sajnálom. Hiszen császáruk, az nekünk is van, Ferenc Jóska, de annak eszében sincs, hogy meghaljon, ha csak valaki agyon nem üti, akár én is megtenném, de nem tehetem, hiszen fölesküdtem, hogy halálomig híven szolgálom őt.

Még a kínaiak a legszerencsésebbek: ők megbuktatták a császárukat. Többszervi szenvedés után, sok-sok évszázadnyi megaláztatás, hiábavaló vérontás után most, itt az orrom előtt, ezen 1912-es esztendő február 12-ik napján – kikiáltották a Kínai Köztársaságot!

Sétáltam éppen Sanghajban, ismerkedtem a sok-sok arcú várossal. Tudtam, hogy forradalom van az országban, hiszen közülünk a *Franz Joseph* hadihajóról is elvittek hatvan embert a legénységből, erősítésnek a pekingi osztrák konzulátus védelmére, alig maradtunk a hajón. Dolgunk éppen nem akadt, kimenőt kaptunk, sétálgattam.

Sanghaj ... az én kínai otthonom. A kikötő közelében európai módon épült paloták, az európai tisztviselők lakóhelyei és hivatalos épületei, villamosvasút, nagykalapos úrinők, keresztény templomok ... És arra távolabb, virágzó fák fölött, szinte a magasság párába vesző régi-régi pagodák. A pagodák körül fehér szirmok szállanak, virág-költemény-foszlányok a zöld lombok bársonyán, mint a szép, az elérhetetlen Margit csipkegalléros ruháján a tollpihék, mert nem keféli ki jól azt a ruhát. Majd ha elveszem, megmondom neki, hogy egy rendes nőnek vigyáznia kell, hogy néz ki az a drága ruha ...

Igaz, Margit rendetlen, de oly vidám és gyönyörű, hogy a fene bánja, ha most itt teremne a hajónkon, még tíz párnát is felhasítanék, hadd kavargjanak körülöttünk a fehér pihék, mint könnyű nyári hó, és Margit kacagna, kacagna, ha itt volna ...

De nincs itt. Mi pedig lassan megyünk is már Yokohamába, mindenki tódul Japánba, a nagy eseményre, mert meghalt a Mikádó, meghalt Mucuhito, az Ég Fia, igaz, mindjárt lesz helyette másik, de előbb *ezt* még el kell temetni. Micsoda ünnepség lesz ott! Nem mindennap temetnek istenfiat ezen a kerek világon.

Tolonganak a hajók, most ők rengetik a tengert, elmaradoznak mögöttünk a kopár kínai sziklák, borzas szigetecskéket paskolnak pajkos habok. Ez már a japán tündérvilág, a falucskák szép rendben, mint jólnevelt kisiskolások a tanteremben.

Meresztgetem a szemem ... Hát, nem mondom, elég különös, mit is szólna hozzá édesanyám, ha elmondanám meg a komoly kishúgom – ezek a sárga emberké, akik szorgosan dolgoznak földjeiken, meztelenek, nincs rajtuk semmi, csak egy mellényke meg egy kalap, és még ők nevetnek, ahogy a partról integetnek nekünk. Mi pedig komolyan bámulunk rájuk, csak befelé nevetünk.

Így értünk lassan, ötnapos út után, Yokohamába.

## **A MORCOS GÉSA**

*Yokohama, 1912. szeptember 3.*

Yokohama az Amerikából és Ausztráliából érkező hajók első és fő állomása, óriási forgalmú kikötő. Hullámtörő gátja a fel-feltámadó, pusztító tájfunok ellen védi a hajókat.

Tíz nap van még hátra a temetésig, addig kétnaponként kienged a parancsnokunk a városba, hadd nézelődjünk, hiszen ki tudja, leszünk-e még valaha Japánban.

Akkor hát gyerünk a partra, ha ugyan át lehet furakodni ezen a sokaságon, csak úgy nyüzsögnek a csecsebecseárusok. Alig merek szétnézni, kísértésbe ne essek, hisz együtt ennyi míves szépség: aranyló, áttört nyersselyem hímzések, csipkefinom elefántcsont legyezők, miniatúr fafaragások, zsírköből, jadeköből istenszobrok, gyöngyházdobozok, játékok, kimonók ...

Menekülök a zsbvásártól, megyek a partra, mind messzebb ballagok a lármás kikötőtől a szelíd dombok felé, ahol virágos kertekben, illatok áradatában lebegnek a fából-papírból való japán hajlékok.

Yokohamá dombok! Lépcsők a dombok tetejére, lépcsők a pagodák, a kegyhelyek felé, lépcsők a magasságba, a ködben imbolygó látomások, titkok felé ...

Egy kis vendéglőben magyar szóval, magyar étellel fogadnak. Egy szippantás honi levegő, „Kristály” gyufásdobozból gyújtok szivarra, „Apenta” üveg likőr, piros-fehérvörös címkével, koronával ... És mégis minden idegen.

Járom a várost... Mintha mindenütt sok-sok falióra ketyegne, kopognak a facipők, kip-kop-ki-ki-ki, kip-kop-ki-ki-ki – idegesebb európai ember bele is bolondulna, de én boldogan hallgatom, mert a magas talpú facipőcskék fölött hófehér harisnya, a hófehér harisnyák fölött kimonókban gyönyörű nők, derekukon hátul a nagy masni, mint pillangószárnyak, hajuk kékesfekete, minden kalapnál ékebb dísz, teknőcfésűkkel, csontpálcikákkal kecsesen feltűzve ... A kimonó alatt – úgy hallottam – nem viselnek semmit.

Yokohama ... Rózsaszín virágos ágak alatt riksakulik futnak, a riksákon – hímzett selyempárnákon – édes ifjú nők, rizsportól hófehér arcuk mosolyog, fejük fölött sugaras napernyőglória.

Csak ez az undok kis gésa nem akar mosolyogni itt mellettem, pedig integet neki dühösen a fotográfus. Mert ha már a teaházba – pénz híján – nem mehetek be, legalább csináltatok itt az utcán egy fotográfiát, hogy majd otthon mutogathassam a lányoknak: ilyen gyönyörű nőkkel szórakoztam Japánban ...

De a gésa, ez az undok kis béka, pofákat vág, úgy látszik, nem néz ki belőlem annyi pénzt, amennyiért érdemes volna mosolyra húzni a száját.

A fényképész dühöng, én majd szétrobbanok, na most tessék idenézni, nem mozogni, katt, kész a kép.

## **SZÖKÉS A CSÁSZÁR TEMETÉSÉRE**



*Yokohama, 1912. szeptember 12.*

„Menjünk el a temetésre” – mondom a barátomnak, egy horvát fiúnak, aki a hajónk bűvárja. „Már hogy mehetnénk – feleli –, nem vagyunk benne a küldöttségben. Csak a tiszték, meg az osztrák fiúk...” „Akkor elszökünk” – mondom neki.

És már indulunk is, a tilalom ellenére. Magunkhoz vettük azt a pár yent, minden vagyónkat, s nem szóltunk senkinek.

Hadihajóról elszökni – majdhogynem életveszélyes; micsoda cirkusz volt, amikor egyszer eltűnt két osztrák fiú! ... De a fiatalság az fiatalság, a kaland, az kaland: lejtünk a hajóról, azután sietés a vasútállomás felé. Merre lehet? Hát, ha csak arra nem, amerre mindenki tódul, sodor a tömeg, már itt is az indóház, gyorsan a jegypénztárhoz, fel a túlsúfolt vonatra, az meg mintha csak miránk várt volna, kezdett is zakatolni, pöfékelni. Megyünk Tokióba, istenfiút temetni!

A vasúti kocsi alacsony, kicsi emberkékre méretezett, még jó, hogy nem vagyok hórihorgas fickó, épp csak hogy nem kell összekuporodnom. Angolul barátkozunk az utasokkal, akik örömmel beszélgetnek velünk.

Csatornák, hidak, kertek, tavak ... Félórai utazás után már egyre nagyobb gyarak, gáz- és villamostelegek, egyre nagyobb házak, középületek ... főváros felé közeledünk.

Egy óra s néhány perc utazás után kiszálltunk a vonatból. Velünk együtt érkezett az angol különítmény, díszszázad, zenekar, piros ruhában. Azután nyugalmazott japán tiszték s a Yokohamában állomásozó külföldi hajók parancsnokai, kíséretükkel, teljes díszben.

## ***TOKIÓTÓL KYOTÓIG***

*Tokió, 1912. szeptember 13-*

Fekete gyászszőnyeggel behúzza az út Tokiótól Kyotóig. Mert Kyotóban van a császári család temetkezési helye. Egész nap robogtak a fogatok s automobilon, délután már gyérültek, s a kavargó sokaság lassan elrendeződött. Az út kétoldalún a hadsereg sorfalai: balról a szárazföldiek, jobbról a tengerészek. Mögöttük a tömeg, már nem nyüzsögve, hanem megilletődve, döbbenet. Meghalt a császár, éljen az utódja, de ki tudja, milyen lesz ezután az élet? Ki tudja, hogy az új császárt temetik-e majd, vagy elzavarják? Kínában a hatalom összeomlott, Európát a balkáni háborúk döngetik. A cár nem küldte ide képviselőit: Porth Arthur tömegsírjairól még föl sem száradtak a könnyek.

Emberek viszik a gyaloghintókat, lovak húznak kocsikat, koszorúk ezreit, csokrok millióit. A város szélén fekete bivalyokat fognak a halott uralkodó kocsija elébe, és úgy mennek Kyotó felé, a Halott Halhatatlanok Birodalma felé.



*A japán császár temetése*



*Port Arthur, emlék az orosz–japán háborúból*



### *A morcos gésa*

Sötétedett az ég. Kigyúltak a kandeláberek. Kísérteties fényben vonultak a japán és külszági előkelőségek, angol, német, francia, olasz, norvég és a többi, díszes egyenruhákban, komoran és méltóságteljesen. Szövetségeseik és ellenfelek, azok, akik most ugyan nem lövöldöznek egymásra, de egyetlen szikra elég volna, hogy futótűz söpörjön végig az úton Tokiótól Kyotóig, Pekingig és Bécsig, és mindenki érzi a porcikáiban, hogy akkor hova ugora.

Temetés van. Egy világ fiatalok véget ért. Legendákat temetnek. Tokiótól Kyotóig tízméterenként egy-egy nagy lampion villamos lámpa ég. Éjjel 11-től hajnali 4 óráig Tokióban és Yokohamában minden hadihajó percenként egy ágyúlövést adott, a holt s az élő császár tiszteletére. A japán hajók Tokióban egyszerre lőttek, s ez Yokohamában úgy hangzott, mint a földrengés. Tokiótól Yokohamáig torkolattűzek villogtak, rengett a föld. Reng a Föld.

Messze távolból a tenger felordít. Tájfún söpri el a bárkákat. Sietve szedi fel a

horgonyt a *Ferenc József* hadihajó, és kifut Yokohamából.

Még az éjjel, idejében értünk vissza a helyünkre, a horvát barátom meg én. Nem vették észre, hogy hiányzunk. Nem hiányoztunk.

A tájfunnak csak egy kis utójátéka ért el minket, mégis olyan vihar volt, hogy éreztük: megrendült a Föld.

## MARKÓ BÁNATA

– Miért bánkódsz, Markó? – kérdezem a barátomat, mert látom, hogy lóg az orra.

– Nem kapok levelet.

– Dehogynem kapsz. Tegnap is kaptál egyet az édesanyádtól.

Markó a korlátnak dől, tekintete kifürkészhetetlen. Hajónk orra körül hófehér habtánc. Hullámfodor-citerák muzsikálnak. Delfinek járnak páros táncot, vígan szökkennek fel a fénybe, szakoznak, s visszazuhanak a mélybe. Sirályok kiáltoznak, röpdösnek, s úszkálnak körülöttünk. Minden csupa ragyogás, a Nap tüzes nyilai záporoznak a vízre. Felettünk felhőjáték. Alattunk a csodák birodalma, amelyről Markó, aki bűvár és igen romantikus lelkű, már több este mesélt nekünk: ezüstpikkelykődök, gyöngyház-uszonyzuhatagok, növény állat ok, teremtés-fantáziák, világ-vázlatok, színek és formák játéka, végtelen változata, amelyek bármelyikéből ki lehetett volna rakni a mienktől egészen különböző világot. Harag nélküli harcok, néma viharok. Lámpásfejű lények, halak szemgödréből pislogó fénygömbök, világító kopoltyúk, úszó, élő világító-tornyocskák ...

– Mindig tengerész szerettem volna lenni, mindig bűvár akarok maradni – szokta mondani Markó. – Mert a föld felett már minden kiszámítható, csodák csak itt vannak a tenger mélységeiben. Itt állatevő virágok terítik szét okos, gondolkodó szirmaikat. Itt nincs gyűlölet és nincs vétek, itt nincs felejtés, mert nincs emlékezés. Ez a kék mélység a világbölcső, innen úszott ki az első lény a partra, ide siklott le a bűvármadár, aki csőrében hozta fel a fenékről a rögöket, s terítette szét azokat a víz színén. Valaha együtt emelkedett ki innen az ember és a bálna, a tengeri tehén és még sok szörny. Azután az ember szétnézett, mivel kíváncsi volt, megvizsgált mindent, megmérte, kiszámította és beosztotta a teret meg az időt. És a völgyeket feltöltötte, a hegyeket lebontotta, a távolságokat pedig utakkal felszabdalta, majd repülő gömbökkel új dimenziókba hatolt. Testvérei, a többi szörnyek pedig visszacsúsztak az ósóceánba, ujjaik közé uszonyt növesztettek, azzal lapátolják és csapkodják a habot a kimeríthetetlen, látomásos álmok tenyészet-dzsungelében ...

Markó, és talán még igen sok romantikus lelkű ember, visszavágyódik az emberiét előtti öntudatlan boldogságba ...

– Mindig tengerre vágytam, örökké bűvár akarok maradni – mondja –, most már nem is tudnék a tengerek világától elszakadni. Nem nekem való a földi élet; ott fent mindig szomjazom levegőre, vízre, fényekre, távlatokra.

– Akkor hát mi a baj, mit lóगतod az orrod, Markó, itt vagyunk a te nagy vizeden, lemerülhetsz, megtaláltrad igazi világodat. Kevés embernek sikerül ez. Boldog lehetsz. Mi nem jó neked itt?

– Laurától nem kapok levelet...

## TÉLI ÜNNEPEK SANGHAJBAN

*Sanghaj, 1912-1913.*

Ez a karácsony itt nem az a karácsony. Pedig óriási fenyőfát állított a legénység, amin majd gyertyákat is gyűjthetünk, hadd legyen fényes ünnepünk, ha már a hétköznapjaink fénytelenek.

Hongkongban, ahol soha sincs tél, önfeledten élveztük nemrég a langyos, napsugaras őszt. Abban reménykedtünk, hogy a hideg hónapokat ezen a paradicsomi helyen lustálkodhatjuk át. De ez az elképzelésünk füstbe ment, mert kirobbant a balkáni háború, s az események megsürgették a harci gyakorlatokat. Erre aztán a mi hajónkon is szinte háborús riadalom támadt. Felszedtük a horgonyt, s meg sem álltunk Sanghajig. Szorongásunkat fokozta, hogy egy nagy orosz cirkáló is megjelent, s baljóslatúan vesztegelt a nemzetközi kikötőben.

A hazánkból érkező hírek sem voltak éppen üdítőek, s a legzaklatottabb napokban távirat jött, hogy hajónk végezzen lövőgyakorlatot.

December harmadikán kifutottunk a tengerre, s elvégeztük a lövéseket. Négy napig voltunk kint, azután visszatértünk a kikötőnkbe.

Mindezek után, hogy a háborús fenyegetettség árnyékán s a veszélyérzetten felülemelkedjünk, készülni kezdtünk buzgón a Karácsonyra. Ünnepelni akartunk és ünnepeltünk is! Hiszen bár jelenleg hadihajón szolgálunk, azért értünk is született Jézus, hogy a viharokban felénk jöjjön a tengeren, s megmentsen a haláltól.

Szentestén átjött hozzánk az amerikai állomás hajóparancsnoka és még sok rangos vendég. Jóízűen mulattak a legénység rögtönözte kabaréműsorán, vidám dalokon, táncon s az árnyképeken. Volt tombola is. Dupla étel, bor, szabadidő ... Megtartottam a magam külön kis ünnepét is: magam elé tettem családom ajándékait, a csokoládét, tollat, bajuszkéfé, fényképeket, s hazagondoltam.

Elmúlt a Karácsony, de az ünnepeket nem engedték elmúlni. Szilveszter éjszakáján olyan rivalgás tört ki a matrózok körében, mintha megment volna az agyvelejük.

Volt még egy nevezetessége ennek a napnak: éppen egy éve, hogy elindultunk a nagy útra az ósdi kis *Szigetvár* csatahajón, Kína felé.

B. ú. é. k.! Boldog új évet, Világ! Csak azért is mulatunk! Még ha beleszakad is ez a *Ferenc József* hadihajó meg a kikötő!

Ahogy az éjfél elérkezett, minden lámpa kialudt a hajónkon és a parton. S mi akkor óriási hurrázás közt félrevertük a harangot. A fiúk tomboltak, csináltunk olyan felfordulást, mint akik eszüket vesztették. Tántorogtunk, mint viharban az óceánon s zengett a részeg kornyikálás.

Odaát a parton valóságos őrjöngés rázta a várost. Fegyverropogás, rakéták pukkannak, pezsgés üvegek durrognak, s éles sípolás tépi a füleket. Ez kínai hatás: hamar ki az utcára, csapjunk nagy ricsajt, hadd fussanak el ijedtükben a körülöttünk ólálkodó rontó szellemek.

Elfutnak-e vajon?...

## TAVASZÜNNEP

Tél végén a megújuló természetet köszönti a kinézer is. Sütnek-föznek, megadják az adósságaikat, felköszöntik a rokonokat, a szomszédokat. A rossz szellemek fogadására is fel kell készülni, mert azok ilyenkor mind azt lesik, a házak körül ólálkodva: hol surranhatnának be egész évi szállásra, a ház lakóinak veszedelmére? Csakhogy a ravasz kínai igyekszik kivédeni e veszedelmet: bezár ajtót, ablakot, és családostul kivonul az utcára. Különbön is minden ház bejárata előtt van egy „szellemfal”, hogy az érkező gonosz jövevény nekimenjen s beverje az orrát, s ha ez nem volna elég, ott a tíz cm-es küszöb, hogy az esetleg mégis belopózni próbáló szellem hasra essen benne.

És durrognak a rakéták, a petárdák, az emberek bálványmaszkokban és állatmaszkokban egymást riogatják, süteménnyel, itallal egymást kínálgatják. Micsoda ricsaj! Ostor durrog, rakétákat eregetnek, puska ropog, síp sikong, dobolnak, rázzák vadul a rézcsörgőt, tart a fülsértő hangzavar egész éjen át.

Tavasza esik a Lampionünnep, s a sárkányos Csolnak-ünnep is. Szinte lángol a táj, a bálványok beborítva virággal, és szól az a zenebona, amit magamfajta ember nem bír sokáig hallgatni. A vízparton színpadokat állítottak, színészek nyávognak és komyikálnak, csörgők s dobok kíséretében. Európai innen menekül, de a bennszülöttek úsznak az örömben, arcuk ragyog. A folyón, tavon szép kivilágított, sárkánydíszbe öltözött csónakok lebegnek, tűzijáték és csolnakverseny kápráztatja s tartja extázisban a szépségre, varázslatokra szomjas szegény kinézereket. Ez így megy egészen hajnalig, amikor a Nap feljön és a dolgok körvonalai kirajzolódnak.

## **SZÍNHÁZ CSINGTAUBAN**

*Csingtau, 1912. május 3.*

Április végén parancs jött, hogy a tavaszi hadgyakorlatokat el kell végezni. Elsején felszedtük a horgonyt s kifutottunk a Sárge-tengerre.

Néhány nappal később, miután elvégeztük a szükséges lövéseket, kikötöttünk a németek kínai gyarmatán, az ún. „Kiantschu Gebiet”-en. Ennek kikötővárosa Csingtau.

Abból a célból jöttünk ide, hogy a hajónkat újrafessék s a kisebb hibákat kijavítsák. Be is húzták a hajót a dokkba s kezdték az egész hajóról levetni a festéket. Közben volt alkalmam körülnézni a városban. Mintha igazi német város volna. Kaszárnyák, templomok, „Seemanshaus”, kormányzósági épület, iskolák. Szép villák, parkok. A város végén kellemes strandfürdő, a közelében megláthattam belülről is egy hamisítatlan kinézer színházat. Ezt az előadást sohasem fogom elfelejteni. Még harmadnap is zúgott a fejem attól a zenebonától.

Zsúfolt nézőtér, a nézők fele dinnyemagot ropogtat s hangos krakogással nagyokat köpdös. Ismerhetik a színdarabot, mert a szövegre alig figyelnek, de a nézőtérről belebelekiabálnak s olykor felugrálva karjukkal hadonásznak.

A történetet én is megértem, a szavak ismerete nélkül.

Kislány született, anyja meghal, de előbb még az újszülöttet meg akarja ölni. Az apa megvédi a gyermeket, magához szorítja, puha mozdulatokkal ringatja, becézi. A szomszédasszonyok kezébe adja, akik átveszik, majd táncukkal fedezik, s jelzik az idő múlását... Városi úr jön az eladósodott apához, adóssága fejében felserdült kisleányát követeli rabszolgának, el is ragadja. Szívettépően búcsúznak. Az apa fájdalma az

örületig fokozódik, kislánya vigasztalja. A lány, meghitt érzékenyüléstől a boldogság extázisáig, a fájdalom örületéig mindenre van mozdulat, gesztus, tánc lépés, halálugrás, lebomlás. A kezek, a lebegő, selyemrojtos ruhaujjak a fényesen suhogó virágos köntösök felett viharsodorta szirmokként lebegnek, örvénylenek. Rendező nincs, a tragédiát a mérhetetlen szenvedély formálja. A kórus: a közönség, biztat, ujjong, megsirat, izgatottan kiáltozik. Nyávogó hangot hallatnak a színészek. A zenekar furcsán krakogó, nyüszítő, csettintgető, csikorgó hangokat ad, a zene kaotikus hangzónben olvad egybe a nézők nevetésével, sírásával, ujjongásával és jajgatásával. Nincs karmester, s a színészek, nézők és a zenekar szenvedélye mégis egy óriási zengzetben csap magasra, lesújt, megver és megajándékoz a katarzis érzésével.

A vége felé természetesen megjelenik egy szép ifjú hős, s megmenti a leánykát. A papa is megszabadul. Valahogy minden rendbe jön. Mégis szép az élet.

Megnyugodva, felfrissült szívvel léphetünk ki a holdfényes, tavasz-szagú keleti éjszakába.

## **BÁLNACSATA**

... Második napja úszunk a tengeren. Márványos, sima a víz, tükrében a mosolygó Nap nézi magát. Majdnem az egész legénység a fedélzeten gyönyörködik a végtelen szépségben.

Hirtelen éneket hallunk, vagy mintha orgona búgna, mintha távoli fuvolák vibráló hangja lebegne. Valami különös jaj, elnyújtott, földöntúlian magas felhangokkal reszkető sóhaj, mintha távolból, örvénylő ködökből, valami más csillagrendszerből eredő, kísérteties kacaj szóródna szét a vizeken.

– Ni, ott fúj egy bálna! – kiált valaki, s ekkor egy óriási kékesen csillogó test szökken a víz fölé, majd aláhuppan, nyomában tejhabot verve. Nem is egy: több bálna ugrál, kergetőzik, mintha anya volna kicsinyeivel, vagy csintalan iskolásokkal, vígan lubickolnak, pajkosan hemperegnek, locsolják egymást s bukfeneket vetnek, vízsugarakat lövellnek, dalolnak, játék közben egyre közelebb jutva a hajónkhoz.

– Agyúhoz! – vezényelte parancsnokunk. – Bálnát lelőni!

Egy perc múlva már készen állt két kisebb ágyú, hogy amikor az óriási állat kiugrik a vízből, lelőjék.

Egyik ágyú mellé egy magyar gyereket állított, aki a legjobb lövész a hajón, s megkezdődött az izgalmas csata a hadihajó és a bálna közt. A hatalmas állat, úgy látszik, nem félt, mert egészen közel engedte magához a hajót, s ez lett a veszte – amikor kidugta fél testét a vízből, eldőrdült a lövés.

A tengeri óriás megrázkódott, s olyan örült csapkodást vitt véghez a farkával, hogy egy kisebb hajót felborított volna. Aztán elmerült. Utána hosszú vörös vércsík húzódott remegve a megsebzett vízen. A többi állat is eltűnt. A tenger elcsöndesedett.

Ami igaz, az igaz: mesterlövés volt ez! Ügyes a János, hatalmas tapsot kapott a legénységtől, s egy üveg bort a parancsnoktól.

Nosza, rögtön leengedtek egy csónakot, szigonnyal meg puskákkal, hogy ha újra felbukkan az áldozat, végezzenek vele – a bálnavadászat ősi szokása szerint. De a szörnyeteg nem jött fel a víz színére. Közben már esteledett, nem várhattunk nagyon sokáig, a mi időnk szigorúan be van osztva. Otthagytuk tehát a zsákmányt, de nem

bántuk, mert egy szép látvány emlékével gazdagodva mentünk utunkon tovább.

## ***ELMARADOTT NÉPEKNEK MODERN HALÁLT***

*Lü-sun, 1912. július 17.*

Sima volt a tenger. Már a reggeli szürkületben észrevettük a hegytetőn magasló erődök körvonalait, melyek között az utóbbi idők legvéresebb háborúja dúlt. Mert Kína és a semleges Korea területén Japán és Oroszország egymással háborúzott Koreáért, annak természeti kincseiért s területéért, mely hidat alkot Távol-Kelet és – Mandzsúrián s Szibérián keresztül – Európa között. Japán győzött, Anglia és Amerika támogatta. Oroszország hajóhada elroncsolódva, megfogyatkozva vánszorgott vissza Vlagyivosztokba. Átadta birtokát a rabolva terjeszkedő Japánnak.

Hajónk befut a kikötőbe. Lü-sun – idegen nevén: Port Arthur – kikötője nem valami tágas; sőt, igen kicsiny, mert három nagy hajónál több nem fér el benne az alacsony vízállásnál. Port Arthurt csak a várost körülvevő erődök tették oly nagy, szinte bevehetetlennek tetsző erősségé.

A parancsnokunk a legénység egyik felét egyik nap, a másik felét másik nap engedte ki a partra. Megnéztem az összes erődök romjait, az összerombolt várost, a tömegsírokat, az emlékoszlopokat. Megmásztam 10–12 hegyet, de nincs talpalatnyi hely, ahol ne volna ágyúgolyó nyoma vagy bombatölcser. Óriási sírok, amiknek mélyén sok ezer ember fekszik eltemetve. A kikötő vizéből még most is, hat év múltán is szednek ki ágyúgolyókat, elsüllyedt hajóroncsokat. Sok-sok ház elhagyottan tátong kapu nélkül, ablak nélkül, összetört, kiégett falakkal. A nagyobb ütközetek színhelyén, az elesettek sírján komor emlékoszlopok. Azon a híres helyen, amelyen a legtöbb ember esett el, óriási emléktorony. Fölmentem a lépcsőn a tetejéig, néztem a tájat: kis vulkáni kúpok, lankák, mind összelyuggatva, olyan a környék, mint a szita.

Hat év! ...

Hat éve itt fölriasztották a kínai lakosságot, harsány parancsra tűzoszlopok törtek fel az ágyúk torkából, kékeszöld puszkafüst gomolygott, beborítva várost, tengert, partot. Salétrom s kén szaga terjengett, lövedékek sivítása riasztott.

Hat éve itt a lakosok vermekbe és pincékbe menekültek, ütközet után a vasútállomásra rohantak, sebtében összekapkodott motyóikkal – eszeveszetten futottak, a családok, kicsik és nagyok, nyargaltak riksák és kulik, rogyásig megteltek a vasúti kocsik. Aztán jött a parancs: „Kínaiakat a kocsikból kidobni!” – és jajgattak, sírtak a fájdalomtól a megalázott, szétkergetett földönfutók.

– Tűz! – E hangra lángörvények vágódtak ki az ágyúcsövekből, s a lövedékek vijjogva repültek az ellenséges hajók felé. Füstoszlop kavargott, felcsapódó vízszugár fröcskölt.

– Tűz! – S az ágyúk sora a csípős lőpor homályos ködébe borult. Felgyulladt a fedélzet, izzó zsarátnokdarabkák sziszegtek füstölögve. Robbanás és robbanás, a légnyomástól felhajigálva pörögtek a hullák, s szétroncsolt testek, testrészek vérezték be a fedélzetet, a hajó tántorgott, ugráltak fel a felső fedélzetre a lángoló ruhájú és hajú matrózok.

– Lelőni, aki a tengerbe ugrik! – és ugatott a fegyver.

Éjjel a zsúfolt mulatókban zene rikácsolt, patakokban folyt a bor, a harcosok



mámorosán kurjongattak. Tengerészek és szárazföldi tisztok sikamlós dalokat kornyikáltak, összeölelkeztek, majd hajba kaptak, s verték, rúgták, taposták egymást, ziháló embergubancokká kavarodva ... „Vesszenek a ferdecsipájú makimajmok! Vesszenek! ...”

– Banzáj! – harsogott a japán vezényszó, és kezdődött a szárazföldi kézitusa, ember ember ellen, test test ellen, a sűrű zubbonyos japánok a fehér zubbonyos oroszokat éles karddal mérszárolták, a „nagy orrnak” és a „ferde pofájúak” vágták és szúrták egymást, fejek gurultak és levágott tagok.

– Banzáj! – dörögni kezdtek a fegyverek, fehér ruhásokból és sűrű ruhásokból egyaránt kioltva a még lihegő, fuldokló életet.

Hat éve itt parancsra fölperzselték falut és városnegyedeket, és menekülni nem volt szabad: aki elszaladt, lelőtték, aki bentmaradt, szénné égett...

Mindennek hat éve már. Most 1912-öt írunk, és én itt mint érdeklődő idegen, taposok a romokon. Talpam alatt a mélyben talán még el sem rothadtak egészen a tömegével odahányt testek és alakatlan húscsapatok. Múzeumot rendeztek be itt a japánok, benne a megpihent harci fegyverek láthatók szép rendben. Beírok a vendégkönyvbe. Átlapozom; csak egy magyar név van benne az enyém előtt: valami gróf Zichy, vagy hasonló, nem tudom tisztán kivenni az írást.

Mit keresünk mi itt most, Port Arthurban? Mit keresünk Lü-sunban? Mit keres itt az Osztrák–Magyar Monarchia *Ferenc József* hadihajója? Mit hajókázik erre annyi távoli ország katonasága? Csak nem akar Ferenc Jóska is gyarmatot? Hiszen van neki! Mi, magyarok magunk is gyarmat vagyunk, mi nem akarjuk, a mi kormányunk nem akarta, de a katonát nem kérdezik, hanem besorozzák, ráteszik a vonatra, a hajóra, hogy exportálja a még elmaradott népeknek a modern halált.

Kedves Gyula testvéröcsém, nemsokára téged is behívnak – ne menj katonának! Mondd meg, hogy a bátyád szolgál helyetted, messze, más világrészben, már három éve sodródik a tengerrel és a történelemmel, taposva olyan emberek földjét, akik őt gyűlölik, s akiket ő szeret. Gyula öcsém, tégy valamit magaddal, nyelj le valamit vagy igyál üvegport, légy „untauglich” – azután majd meggyógyulsz –, csak ne menj katonának!

## ***MEGJÖTT A POSTA!***

Itt a posta! Ki kap ma levelet?

Égő arccal, feszülten, szinte ugrásra készen várjuk, mikor kiáltják a nevünket. Néhány fiú néz csak maga elé kifejezéstelen tekintettel. Ők azok, akiknek nem ír soha senki.

– Tordy Nándor! – Megvan! Gyöngéden rótt gyöngybetűk: Stefi írása. Én kapom majdnem a legtöbb levelet, mert olyan ravasz vagyok: külön-külön írok családom minden tagjának. És persze Margitkának. Aki levelet akar kapni, annak meg is kell dolgoznia érte.

Mindenki a postáját bontogatja. Felhasítom a borítékot, egy fénykép hullott ki a levélből. János, a „bálnavadász” elkapja, megbűvölve nézi.

– Ki ez a gyönyörű lány? Ő a Margit?

– Nem, hanem a húgom. Add ide!

– Én még ilyen szépet sohase láttam. Mi a neve? Hány éves?

– Tizenhét. De add vissza! Ide vele!

A kép már kézről kézre jár. A fiúk mohó szemmel szemlélik. Egy-egy füttyentés, szisszentés, sóhajtás, én idegesen kapkodok utána, de közben büszke is vagyok, hogy ez a szépség az én komoly kis húgom.

– Kérlek, nagyon kérlek, add meg a címét! – csökönyösködik János. – írhatok neki?

– Majd épp neked adom, aki három lánnyal levelezel, és még itt is minden kalapos kisasszonynak visszakacsintasz!

– Egyiknek se írok többet, ígérem. És esküszöm, hogy feleségül veszem a húgodat, amint leszerелеk.

– Van már jövődöbelije. Egy fiatal tanár. A Margit bátyja. A húgom azt mondja, hogy ha hozzá nem mehet, nem megy senkihez.

Elhallgatunk. Elszáll fölöttünk az angyal, szárnyával suhint és elénk varázsol egy képet. Mindenkinek mást és mást. Falut és várost. Anyák és apák képét. Távoli lányokét. Azokat a falukat nem kerítették be vályogfallal, sem téglafallal. Azokat a városokat nem őrzik kapuőrök. Azok a lányok elérhetetlenek, és minél tovább visz hajónk a tengeren s az óceánok vizén, alakjuk egyre fényesebb, s az arcuk egyre szebb. Én kispesti otthonomban vagyok most, vasárnap van vagy valami más ünnep, barátainkkal múltatjuk az időt. Gyula vagy Stefi zongorázik, a fiatal tanár hegedül. A többiek csengő hangon énekelnek. Frici kutya térdemre hajtja a fejét... Ezután még a kispándi Öreg Szőlőhegyet látom, ahol egyszer jártam. A fehérre meszelt házat, amelyben Margit nevelkedett.

Minden hajónál gyorsabb a szeretet, s az emlékezés ...

De fölriaszt az álmodozásból Markó szokásos nyafogása:

– Laura sohase ír nekem.

## ***KEDVES STEFKÓ HÚGOCSKÁM!***

*Sanghaj, 1912. november 12.*

Örömmel olvastam leveledet. Köszönet érte. Tegnap írtam a papának és Margitkának. Nem tudod, Margitka miért nem ír nekem? Csak nem haragszik rám valamiért?

Köszönöm a Diana sósborszeszt és a bajuszkefét. Ilyent valóban nem vettem volna soha magamnak! Az írószert, amint láthatod, már használom is. (Errefelé ecsettel írnak.) A csokoládét félretettem Karácsonyra.

Itt küldök egy fényképet, Port Arthurban készült a fiúkkal. Én véletlenül rosszul vagyok eltalálva, mert a fényképezés pillanatában pislantottam s a képen le van hunyva a szemem. De nem baj, emlék ez is.

Itt minálunk minden csöndes, nem úgy, mint a Balkánon. Kérdezed, hogy milyen egy napom? Hát, ma például hétfő van. Reggel ruhamosás, utána hajótisztogatás, műnyelven: „Wäsche waschen und Schiffreinigung”. Félkilenctől kilencig elkészülni (einstellen), azután mindenki mehet a zsákhöz, hogy a ruháját kikefélje, s a cipőjét kitisztítsa. Ezek után „Quartiervisit”, vagyis szakasz-szemle, s ha ennek is vége, akkor ami a tisztnek eszébe jut, hajókötelek javítása vagy másféle munka, féltizenkettőig.

Végül testgyakorlat, fapuskákkal. Ezután a délelőtti foglalkozásnak vége. Felrakják az asztalokat a soros „Backgast”-ok.

Tizenkét órakor „Allemann schafts”, s amikor az ebédet megettük, 2-ig pihenő. Két órakor sorakozó (Antret), s ahogy az idő engedi, vagy „Nieder Exercier”, vagy valami gyakorlat, utána „Boothissen”, s este 6-kor „Abendverlesen”. Fél 7-kor vacsora, s utána szabadidő, egészen 8 óráig. Akkor „Allemann Hängematt nehmen” s „abpurren”.

Ilyen a hétfő. De a többi nap is hasonló. Olykor nagyobb kirándulásokat teszünk a környékre, teljesen fölfegyverkezve – ezeket a kirándulásokat „Boote Aufkriegsfuss”-nak nevezik.

Hát otthon, milyen a világ? Nem tudom, ki küldi a címemre a *Pesti Tükör* c. napilapot? Már két számot kaptam, elég jó újság, még jobb, mint a Nap. ... Az otthoni hírek gondolkodóba ejtettek, hiszen, ha így állnak a dolgok, lehet, hogy háború lesz, s akkor mi itt ragadunk. Vagy éppen akkor érkezünk haza, amikor kezdődik a komédia ...

No, de reméljük a legjobbakat!

Kézcsókom küldöm az Öregeknek, Paulát, Gyulát és Téged testvéri szívvel öllelek, szerető fivéred

Nándor

## ***Repszdarab***

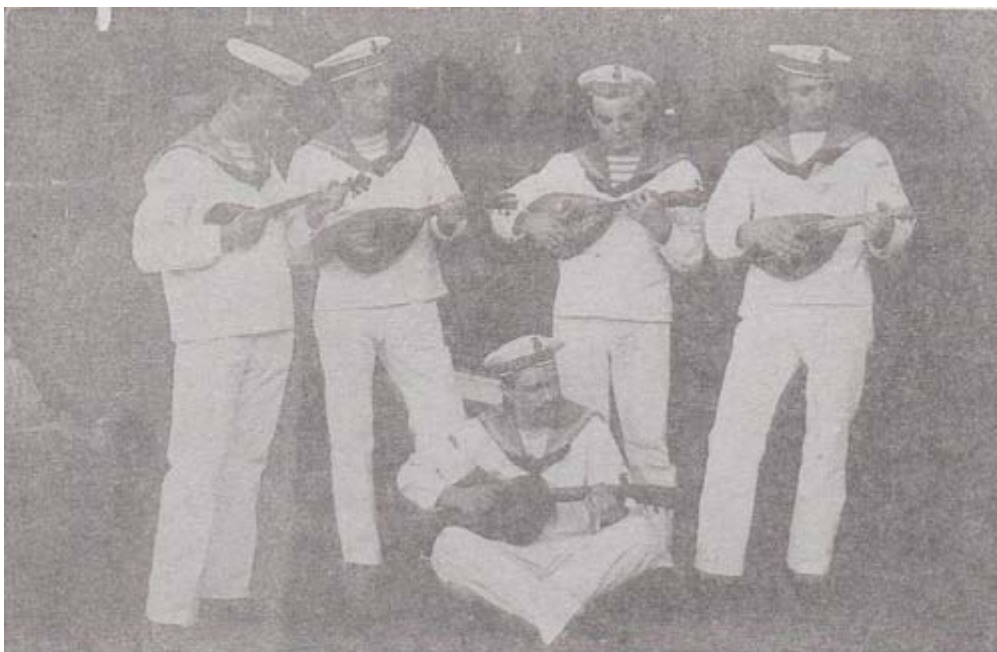
*Íróasztalánál ült az író. Rágyújtott. Két füstködön át bámult egy ökölnyi, szürke vasdarabot, valahai tengerjáró hajó maradványát, szétrobbant nagy hajójét, mely büszkén, vadul vágta a vizet, mintha sebzett bálna volna, mely dühödten támadni készül... Nem, nem is úgy, mert a bálna sohase támad, másik bálnára soha, emberre is csak akkor, ha kicsinyeit, növendék szülőtteit védi, akik még nem tudják eléggé, hogy ha ember támad, azonnal merőlegesen le kell bukni a mélybe, míg szülőjük megvívja harcát, utánuk ugrik, vagy elvérzik a felszín alatt, vérével segítve a lebukó Napnak vörösre festeni a tengert.*

*Az ember szívesen törí apróra azt, ami nagy és erős. Megunt, megtagadott hajdani hősök vagy zsarnokok vasszobrait ütik-verik kalapáccsal, csákánnyal, fűrészelik, tépik szét és hordják haza nipppek közé a vitrinjeikbe, könyvespolcukra csecsebecsének, jeleként a valóságos vagy hazug nagyság felett aratott győzelmüknek, a perc-emberkéek győzelmeként az isteni vagy sátáni, halhatatlan hatalmak felett.*

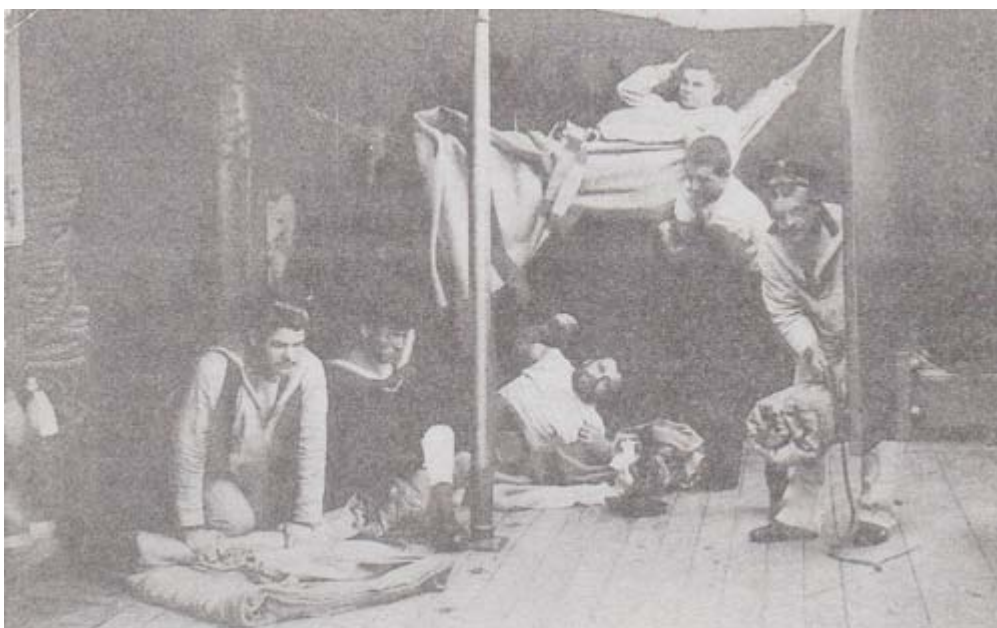
*Az író markába fogta a vasdarabot. Felírás volt rajta: „Curie”, 1914-15... – A vasrepsz két helyen kicsit lecsiszolták, hogy helye legyen két kicsi fényképnek. Szüvenír... Balról a tengerészsapkás szőke Nándor mosolyog, jobbról féltve szeretett öccse, a sötéthajú, halvány arcú Gyula.*

*Gyula csakugyan nem hagyta, hogy besorozzák. Üvegport ivott, „untauglich” lett. Nem tudta, hogy ebbe is bele lehet halni. Lassan halt meg, évekig tartó szenvedések között.*

*Régen volt mindez. A Curie hajóból nem maradt más, csak néhány lap a történelemben, néhány múzeumi tárgy és ezek az emlékek féltetett repeszdarabok, régi tragédiák hírmondói a vitrinek nipppei között, s egy magányos vénember íróasztalán.*



*„Maros vize folyik csendesen”*



*Fölkelés, össze kell csavarni a függőágyat*



*Yokohama, kegyhely kapuja*



*BedeAnna a pekingi palota udvarán*

## **ÁLL A HAJÓ**

*1912. szeptember 26.*

Nagyon fáj az, ha az embert orron vágják. Én arra ébredtem tegnap éjjel, hogy egy cipőt vágtak a fejemhez.

Néhány nappal ezelőtt horgonyt vetettünk Csing Vang-tau közelében, a nyílt

tengeren. A parancsnokunk Pekingbe utazott, hogy szemlét tartson a pekingi különítmény felett. Hajónkat tehát egy hétre itthagytá, kutyaként kikötve, a homályos, zúgó vizek felett. Tétlenségre kárhoztattunk. Van, aki naplót ír, van, aki levelet, mások meg a korlátnál bámulják a szépségesen lemenő Napot, s a felszökkenő Esthajnalcsillagot.

Az ember nyílt vízen mindig kiszolgáltató. Igaz, hogy Pólában, az *Alphán* meg az „Arsenal Kurs”-on megtanultuk a tengerésztudományt, az is igaz, hogy tisztjeink jól képzettek, s hogy erős a hajónk, de jöhet egy tájfun, az embereket lesöpörheti, a csónakokat összetörheti a cápák öröme, s a hajó, ha feldől, a víz súlyától a mélyben összeroppan.

A nemrég (szeptember 18-19) tájfun elpusztított három japán torpedóvető hajót, valami kétezer halászhajót, egy nagy kereskedelmi gőzöst, majd a *Holland* hajónak gőzcsónakját, s még három nagy csónakját söpörte le a víz színéről. Mi akkor Yokohama közelében jártunk, bennünket a vihar csak megfáradt szele legyintett meg. De miért volnánk épp csak mi sérthetetlenek?

És ha egy bálna megbillentene?...

Már négy napja vesztegelünk, már ötödik napja ... közben szemetelni kezdett az eső, és csak csepereg, csepereg, nem hagyja abba, szürke a víz és szürke az ég. Közben vacsorát osztanak, ebédet osztanak, s este a mi nagy Bölcsőnk álomba ringat...

Jaj, az orrom! Álomból felriadva nagyot ugrottam, ekkor egy párna zuhant nekem, s hanyatt estem. Most már mindenki fenn volt, röpködtek a cipők, a szalagos sapkák, a párnák. Összevissza ugráltunk, hadonásztunk a földön hemperegve, kalimpálva birkóztunk ... Egy hegedűtök vágott hátba, belenyögtem, háromszor buktam el kinyújtott lábban. Lihegés, sziszegés, elfojtott szitkozódások, nevetések. A *Ferenc József* hadihajó legénysége megbolondult!

– *Donnerwetter!* – kiáltott egy harsány hang.

Egyszerre mindenki az ágyán termett, s pár perc alatt az óriási Bölcső mindünket álomba ringatott.

## *A FEKVŐ BUDDHA ÚTJÁN*

Kétoldalt két tömött fasor áll őrt a Fekvő Buddha temploma felé vezető úton. A lombokban éktelen csicsérgés. Ilyen vígak errefelé a madarak? Vagy talán nem is madarak dalolnak? A madárdalnak, meg a füttynek is dallama van, de ez a mérhetetlen hangmagasságú csiripelés, cirregés ... talán tücsökciripelés? Nem, az sem, mert a tücsökzene szelíd, csitító, álomba szenderítő ...

Most egy pillanat alatt elhallgatnak, elnémul a két fasor. Bizony, kabóca ez, hallottam róla, úgy is mondják: „éneklő sáska”, meg úgy is mondják: „fordított kutya”. Szüntelen csivitel, de ha valaki arra jár, hirtelen elhallgat. Egyszerre némul el mind a száz vagy ezer. Ki jöhetett most erre? Hiszen állandóan járkálnak ezen a szent úton az emberek, kínai hívők, s messzi tájokról érkezett zarándokok, állandó a jövés-menés a Fekvő Buddha felé vezető úton. Miért hallgattak el? Talán megéreztek, hogy fehér ember jár most itt, távoli idegen, s működésbe lépett az a „házörző” ösztön? De hát milyen szemük lehet e fordított kutyáknak, ha meglátják, hogy ennek a zarándoknak hosszabb az orra, s a bőre fehér? Igen, talán a bőre ... Az idegenek bőrének más az illata. A kínaiak testének párája savanykás, a fehér emberé pedig édeskes-kesernyész.

Ezt megérezhetik a fán a kabócák, mint ahogy megérik a kullancsok is a lombok között, hogy valaki most halad el alattuk, s egyenest ráhuppannak. De az is meglehet, hogy valamely épp arra szálló madár némította el őket...

Aztán elröpült a nagy madár, s az éneklő sáskák kórusa rákezdi megint.

Három díszes nagykapun lépünk be, mint minden valamire való helyre Kínában. Még a városokba, sőt falukba is. Magas falak védik a hívőket a profán jöttmentektől.

Három pagodán kell áthaladni az érkezőnek. Oldalt a fal mentén életnagyságúnál nagyobb bálványszobrok, csend és homály és áhítat. Az áhítat a templom varázsa. Aki áhítatot tud érezni, az felülről néz a földhözragadt aljas, sötét indulatokra, a sok hiú vágyra. Aki áhítatot tud érezni, az sohasem lesz gonosztevő.

És íme Házigazdánk, akihez jöttünk!

## ***A FEKVŐ BUDDHA SZOBRA***

Zöld jáde gyöngyházfényben, könyökére dőlve pihen a hatalmas Buddha. Szeme lehunyva, arcán mindent tudó mosoly. Az örökkévalóság megtestesülése. Nem élő s nem halott, mert halhatatlan. Mit álmodhat? Bizonyára egy vigasztalóbb világot, a bűnök gubancaiból magasan kiszabadult létezés, élet-halál összhangot.

„Az örök harmónia, amint önmagával társalog” – mondta Bach zenéjéről J. W. von Goethe. Bach világa, de Mozarté is, szintúgy az ősi keleti népeké, csobogó csillagvilág, egyre kristályosodó örök harmónia, amit nem zavarhat össze senki, s amely már-már maga a megdicsőülés.

## ***HÁROM ÓRIÁS TANYÁJA***

*Az Illatos Hegy szinte járhatatlan meredek magasában három költőóriás szelleme találkozik: Li Taj-po, Tu Fu és Po Csü-ji. Szépen gondozott sírja az utóbbinak itt a hegytetőn öröklik örök életű társai megtisztelő emléke felett. Itt beszélgettek, itt bölcselkedtek, teáztak a Hold fényében, földönjáró korukban, amikor még ismerték a gondot, a szomorúságot.*

*Li Taj-po: „HOLD”*

Kint	Mint	Fönt	Lent
fény	friss	csak	nincs
leng	hüs	fény	más
telt	hó-	csak	csak
hold	folt	csönd	gond

## „BÚCSÚ BARÁTOMTÓL”

*Sárga Daru toronyban  
Búcsúzunk, fangcsouba mégy.  
Tavas van. Hó vitorlád  
kékké csókolja az ég.*

## **AZ ILLATOS HEGY ALATT**

Az Illatos Hegy alatt egyfőutcás falucska. A párházias mellékutcákba idegen be nem léphet. Nem tiltja senki, de bizalmatlanul, leskelve figyelik lépteit. Még ha a főutcán megy is fehér ember, akkor is titkon fürkésző szemek tekintetét érzi magán. Úgy tartanak itt tőlünk, mint a rossz szellemektől. Igaz, ártottunk is nekik legalább annyit, mint a rossz szellemek. Szent ereklyéiket elraboltuk, istenszobraikat megcsonkítottuk: fejüket leverve Európába szállítottuk, palotáik ékesen kövezett udvarait feltúrtuk (kincseket kutatva), tiltott kertjeiket megszentelteltettük. S adtunk nekik gyilkos mámort: ópiumot, a kincsekért cserébe.

Igaz, hogy mi, magyarok nem voltunk vétkesek ilyenben, de hát ők ezt nem tudhatják, nem is tudják. Nevünk a nyelvükön: „hunyalí”, jelentése kb. „fogcsattogtató hun”. Én hát, mint e hunok utódja, jogos vádat, a gyűlölet szikráit éreztem magam körül az Illatos Hegy alatt levő kicsi faluban. Két ferde fekete szempár követte lépteimet, akár négy puskacső.

Az egyik ház bejárata előtt, néhány lépcsőn végigdőlve, öregember szendergett. Öreg? Meghatározhatatlan korú, mint minden kínai. De a haja ősz, tehát mégis koros lehet. Fakó fürtjei sárga, beesett arcára tapadnak. Gyér, sárgásszürke szakállal aláhullott agyagszínű köntösére. Élő szobor. Szeme lezárva, arcán mosoly, gondtalanság. Az emberileg elérhető legtisztább harmónia megtestesülése. Már alig élő, de még nem halott. Buddha, közel a Nirvánához. Mit álmodhat? Az önmagával társalkodó harmóniát, melyet e földön senki meg nem zavarhat, s mely már-már maga a megdicsőülés?

Piszkosak a kínaiak? Igénytelenek? Nem, sőt, nagyon is igényesek. Anyagi jólétért, a civilizáció-nyújtotta kényelemért nem adják oda őseiktől örökölt legnagyobb kincsüket: a derűt.

## **FALUSZÉLEN**

Lehorgonyoztunk éjszakára egy falunál a Jangcén.

Kora reggel elindultunk a távoli település felé, én és Markó barátom, a hajónk búvárja. Indultunk, hogy gyümölcsöt vegyünk, meg tojást, halat, friss húst.

Szép ez a reggel. Fűzfák aranyzöld csipkéje zizeg a gyenge szélben. Aránylik a közeledő falu is, napsugár ragyogtatja a vályogviskók kerek szalmatetőit. Nem messze tőlünk két ember elnyúlva alszik a fűvön. Pocsolyákban disznók hemperegnek, boldogan, rőfögve. Távolabb kőszáló ebek.

A két fekvő emberhez közeledünk. Nem... nem alusznak. Halottak. Koponyájuk



zöld, szemgödrükben bogarak nyüzsgő fészkei. Kutya rohan el mellettünk, szájában ... szájában egy pici csecsemőláb. Hol lehet a kis test többi része? Hány kutya hordta szét? Leánycsecsemő lehetett: a legszegényebbeknél csapás a leánygyermek, mert azzal csak gond van, kelengye kell, a fiúkra azonban szükség van a földeken. Igen, Kínában nagyon sok az éhes száj.

Távolabb bivalyokat látok ekébe fogva, nyomukban kapával hajladozva földművesek haladnak.

Sárból rakott házikók. Rövid életű építmények ezek. Ha a folyó kiárad, s elmosza a gátakat, a mélyebben fekvő hajlékokból elmenekülnek az emberek, s akkor ezek a falak lerogynak, elomolnak, sárrá változnak vissza. De ha az ár lement, hamar újjá lehet őket építeni. És kezdődhet az élet újra. Élet?... És aki belehalt? Azt eltemeti a családja, vagy ha nincs senkije, kilöki a faluból. A temetés pedig drága, mert lakoma illik, áldozat az istenségnek, jön a sok rokon ... Egy évig is eltarthat, amíg összegyűlik erre a pénz. Törvény szabta ki, hogy egy évnél tovább nem lehet otthon tartani a koporsót, egy év után el kell temetni minden halottat. De az árváknak nincs temetőjük. Városon egyszerűbb: éjszaka elindulnak a szemeteskocsik, elhordják a többi hulladékkal az elhullott tetemeteket is.

Úgy érzem, nem bírom tovább az orrfacsaró bűzt. Most gyerekek közelednek a falu felől, szennyes rongyokban. Kezcskéiket nyújtják felénk. Megfordulunk, Markó barátom meg én, sietünk vissza a folyóhoz, üres kézzel; semmit sem vásároltunk.

A hajónál néhány bajtársunk épp most van indulóban a falu felé, és ők is ennivalót vennének. Vajon be bírnak-e menni a vályogházikók közé, nem retenti-e vissza őket is a bűz, s a faluszéli, riasztó csendélet?

Híre mehetett érkezésünknek, mert emberek jönnek felénk, nehéz bambuszkosarakkal, gyümölcssel, tojással megrakodva. Gyönyörűen mosolygó hamvas barackot hoznak, fillérékéért. Ruhájuk szennyes, arcuk vígan ragyog. Pedig alig fizetünk valamit, sőt, vannak köztünk, akik egy-két pofonnal, ingyen szerzik meg az árut. Én ilyet sohase tennék.

A kínai parasztok látása megrendít. Milyenek is? Igénytelenek és boldogok. Rizs, kukorica, káposzta, gyümölcs ... A Földistenség ebben az évben kegyes hozzájuk. És ők meggyújtják ünnepeiken, házi oltáraikon az áldozati tömjént.

ízlett a mézízű barack, de úgy teleettük magunkat, hogy még másnap is szédelegtünk utána.

## ***INDUL A HAJÓRAJ***

Sima és nyugalmas a tenger, mint alvó ember, akinek szeme rebbenésén látszik, hogy álmodik, melle hullámozásán látszik, hogy lélegzik, s elsimult arcán, bőre alatt apró erekben áramlik a vér.

Az alvó ember csak időnként álmodik, de a tenger sohasem álomtalan. Medencéiben, árkaiban néma drámák játszódnak, s leheletfinom történetek rajzolatai futnak végig a víz felületén. Azt mondják, aki meg tudja fejteni a hullámok hieroglifáit, kiolvashatná belőlük a múltat s a jövőt.

Sima és nyugodt a tenger... Néhány lomha felhő árnyéka vonul a vízen, mint egy raj távolodó hajó.

Nézem a puha hullámhalmokat... Gondolatban most Pólában vagyok, ünnepi

napon, s az öt felhőárnyék: öt hosszú útra készülő óriáspáncélos. Zene szól, reggel óta fáradhatatlanul munkálódik a zenekar a vezérhajón. A kikötőben mindenütt mise van, a távozni készülő matrózokat meggyóntatják, hogy apró-cseprő bűneiktől megtisztulva vágjanak neki a láthatárnak, ahol őket különös élet várja, de lehet, hogy halál.

Hajóraj. Tengerésznyelven Eskádrának mondják. Öt hatalmas hajó, velük öt-öt torpedó. Méltóságteljesen mozdul a vízi menet, a Monarchia büszkesége. Végigvonul a hadikikötőben állomásozó többi hadihajó előtt. Tisztelegve állunk, amint előttünk elhalad. Vigyázzban áll mindenütt mindenki, mintha végtelen himnuszt hallanánk, megfeszül a test, a lélek fölemelkedik. Megrázó ez az áhítat, ez a jelenés. Lassan úszik el a messzeségbe az öt páncélhajó-óriás. Egyik indul Amerikába, másik Angolországba, egy évig maradnak ott. A harmadik és negyedik Afrikába megy, négy hónapra. Az ötödik Kínába két évre. Hazatér-e vajon mindegyikük? Vészesen szikrázik a levegő a világban. Ilyen útra nem indulhat, csak az, aki nem ismeri a félelmet. Akit az orvosok is egészségesnek találtak. Akinek semmije se fáj. Akit nem tartott otthon menyasszony vagy család. Aki viharos habok közt is gyakorlatozott hánykódó lélekvesztőn.

Katona vagyok. Az életemet semmibe veszem. Négy év a szolgálat. Ennyi idő alatt az ember teljesen átváltozik. Torpedómester vagyok. Minden héten kétszer evezőgyakorlat. Viharban is. Egy horvát tengerész belezuhant a vízbe ... Minden második héten fegyvergyakorlat. Lőporraktárban dolgozunk. A legerősebb robbanóanyagokkal foglalkozunk. Egy torpedólövegnek elégnek kell lennie egy hajó teljes tönkretételéhez. Mi 2–300 ilyen löveget töltünk egy helyiségben. A töltelék darabokban van. Ha az ember elejt egyet, s az a kemény padlóra esne, rögtön felrobbanna. Civil koromban még én is féltettem az életemet. Ma már tudom, hogy mindegy: élet vagy halál. Csak jó lelkiismerettel kell élni is, halni is. A katona lelkiismerete: a Parancs.

Eltűnnek a felhőárnyak. Köddé foszlott a hajóraj. Eljött az este. Parancsszóra.

## ***HAZAFELE***

*Port Said, 1913. december 5.*

Téliestre fordult az idő. Hideg szelek fújdognak. Igen, december van. És már nem vagyunk messze Hazánktól.

Kétszer is kimehettünk a városba, s a sok angol meg vadidegen beszéd után fülünknek kedves volt az olasz beszéd dallama, mely az utcákon körülöttünk lengett. Mindkétszer üres zsebbel tértünk vissza hajónkra, mert ezek a kedves, dalos olaszok igencsak értik, hogyan kell a külföldit megkopsztani.

Elindulásunk előtti este az itteni osztrák–magyar kolónia estélyt adott a mozgóképszínházban, sörrel és cigarettával ... Többszörös „hurrá!” kiáltással köszöntük meg figyelmességüket. S utunknak az utolsó állomásán egy szép este emlékével tértünk nyugovóra.

Másnap, december 9-én, kedden délután 4-kor felszedtük a horgonyt s vígan futottunk ki utolsó külföldi kikötőnkől. Az úticél: haza!

Ahogy a hullámtörőn kívül voltunk, hajónk dülöngélni kezdett, mint egy démonok táncoltatta konyhai asztal. Hideg eső csapkodott, szél fütyült, tajtékoztak a habok, de mi ujjongtunk, amikor négy napi út után megpillantottuk a dalmát partokat, s 15-én

reggel 8 órakor befutottunk a hazai kikötőbe. Hurrá! Itthon vagyunk!

## ÚJRA AZ S.M.S. ALPHÁN

*Póla, 1913. december 18.*

Érkezésünk után két napig tartott az ún. „Inspizierung”, a szokásos gyakorlatok, a szemle. Legénységünk mindent kiválóan teljesített, ki is tüntették a kapitányt.

18-án, miután a torpedókat kihajóztuk, én is visszaköltözhettem a kedves öreg *Alphára*. Természetesen első dolgom volt, hogy szabadságot kérjek, siettem családomhoz. Es nem utolsósorban Margitkához!

Boldog huszonegy nap volt ez a látogatás!

Mintha valami azt súgta volna, hogy ez lesz az utolsó.

## SZARAJEVÓ

Mint villámcsapás, csapott közénk a hír, hogy a trónörökös és nejét Szarajevóban bombával s revolverlövéssel megölték.

Mindenki érezte, hogy ez fordulópont lesz a Monarchia történetében.

Az egész világ részvételével folyt a temetés.

A felháborodott nép követelte, hogy a gyilkosok s bűntársaik méltóképp lakóijának. De a szerb kormány nem engedett. A Monarchia ultimátumot adott át Szerbiának, s hadat üzent.

Magyar legények lelkes nótaszóval indultak a háborúba, hosszú, felvirágozott vonatokon.

Oroszország a szerbek mellé állt. A német megüzente a háborút Oroszországnak. Franciaország is hadba lépett ellenünk. Az angolok szintúgy ...

Azt mondják, ellenségeink hadereje tengeren és szárazföldön a miénknek ötszöröse, tízszerese.

Itt állunk, egy világháború küszöbén.

A kikötőket kezdik aknákkal elzárni.

És várjuk, melyik ellenség támad először ...

*(Eddig tart a napló)*

## ***Mikor lesz béke?***

*A napló tehát abbamaradt... Hová került akkor Tordy Nándor torpedómester? Hol volt az én szép fiatal nagybátyám? A küzdők között, vagy a Pólában veszteglő erős csatahajóink egyikén? Bizonyára az Alphán szerelte a torpedókat, hogy minél több cirkáló futhasson ki reménytelen küzdelemre, a halál torkába, ellenállni a sokszoros túlerőnek, a biztos pusztulásnak.*

*Kívánta volna ezt a megölt trónörökös pár megsértett szelleme?*

*Mikor lesz béke az Adrián?*

---

**Készült 500 példányban**

**Ez a  
461  
példány**

**ISBN 963 450 143 5  
ISSN 0866 – 4420**

**Felelős kiadó a szerző**

**Felelős szerkesztő Tabák András**

**930089 Tótfalusi Tannyomda, Budapest  
Felelős vezető Nagy Lajos igazgató**

**Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat  
Megvásárolható az V. Honvéd u. 5., V. Mérleg u. 6.,  
VI. Andrásy út 45-, VII. Rákóczi út 14–16.,  
XIII. Váci út 19-, XIII. Szent István krt. 26. szám alatti  
budapesti könyvesboltokban**

---